

Invalidiliiton lausunto luonnon virkistyskäytön strategiasta

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/27419/2020

Yleinen Lausunto

Invalidiliitto ry kiittää ympäristöministeriötä mahdollisuudesta lausua luonnon virkistyskäyttöstrategialuonnoksesta.

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajjärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 30 000 henkilöjäsentä ja 145 jäsenyhdistystä.

Invalidiliitto pitää hyvänä tapaa, jolla yhdenvertaisuus ja sen edistäminen on otettu strategiassa huomioon. Muun muassa strategisiksi tavoitteiksi määriteltyjen ”Lähiluonnon saavutettavuus”, ”Kansanterveyden edistäminen” ja ”Luonnon virkistyskäytön monimuotoisuus” avulla voidaan käsitellä luonnon virkistyskäytön yhdenvertaisuuteen liittyviä teemoja. Saavutettavan lähiluonnon avulla varmistetaan luonnon terveyttä edistävät vaikutukset myös heille, joiden voi olla muutoin hankalaa päästä luontoon. Saavutettava ja esteetön lähiluonto mahdollistaa virkistyskäytön monimuotoisuuden toteutumisen.

Invalidiliitto ehdottaa, että yhdenvertaisuus ja luonnossa liikkujien moninaisuus huomioitaisiin paremmin myös strategian sanavalinnoissa, joissa ei pitäisi tehdä oletuksia luonnossa liikkumisen ja toimimisen tavoista. Olisi myös syytä pohtia, voitaisiinko strategiatyön ohessa päivittää esim. jokamiehenoikeuksissa käytettyjä sanoja, jotta jokainen luonnossa liikkuva ja luontoelämyksistä nauttiva voisi kokea kuuluvansa näiden oikeuksien piiriin.

Strategialuonnoksessa annetaan paljon huomiota työn valmistelun ja ansiokkaan tausta-aineiston kuvailuun ja itse strategia, tulevaisuuden suuntaavien toimenpiteiden osio jää harmillisen lyhyeksi ja pinnalliseksi. Olisi ollut kiinnostavaa kuulla erityisesti niistä toimista, joilla on määrä aktivoida luvussa 2.2 Seurantatietoa luonnon virkistyskäytöstä – Ulkoilun motiivit, kuvattua passiivisten ulkoilijoiden joukkoa ja syistä heidän vähäisten ulkoiluharrastusten ja ulkoilun parissa vietetyn ajan taustalla. Oletettavasti tähän joukkoon kuuluu myös monia eri tavoin liikkuvia ja toimivia ulkoilijoita, joiden ulkoiluharrastusten esteenä voivat olla esim. luontoalueiden heikko saavutettavuus ja reittien sekä fasiliteettien esteellisyys. On syytä muistaa, että usein heille, joille luonnon terveyttä edistävät vaikutukset voisivat olla kaikkein suurimmat, luontoon

pääsy voi olla kaikkein hankalinta, ellei mahdotonta.

1. Johdanto

Johdanto-lukuun liittyviä asioita on tuotu esiin edellisessä Yleinen lausunto -kohdassa.

2. Luonnon virkistyskäytön nykytila

2.1 Käsitteet – Mitä tarkoitetaan luonnon virkistyskäytöllä ja ulkoilulla

Jotta strategiassa huomioitaisiin paremmin myös eri tavoin liikkuvat ja toimivat ulkoilijat kuten fyysisesti vammaiset ihmiset, Invalidiliitto esittää seuraavaa lisäystä:

”Luonnon virkistyskäyttö sisältää kaiken vapaa-ajan viettämistarkoituksessa luonnonympäristössä tapahtuvan oleskelun ja liikkumisen jalan, **erilaisin apuvälinein joko itsenäisesti tai avustettuna**, hiihtäen, pyöräillen tai moottoriajoneuvolla tarkoituksena liikunta, maisemien ihailu, luonnon harrastaminen, retkeily, telttailu, metsästys, virkistyskalastus, veneily, virkistysluonteinen kotitarvemarjastus ja -sienestys.”

2.2 Seurantatietoa luonnon virkistyskäytöstä – Ulkoilun motiivit

Kohdassa ”Ulkoilun motiivit” ulkoilijat jaetaan viiteen ryhmään ulkoiluharrastuksen määrän, lajien ja yleisen ulkoiluaktiivisuuden perusteella. Viidentenä ryhmänä, joka edustaa noin 20 % ulkoilijoista, mainitaan passiiviset ulkoilijat, joilla on vain vähän ulkoiluharrastuksia ja jotka ulkoilevat harvoin. Jo kansanterveydellisessä mielessä olisi ollut mielenkiintoista kuulla, mitkä tekijät ovat syynä tämän ryhmän vähäiseen ulkoiluun ja kuinka tämän ryhmän aktivointi ja kannustaminen on otettu strategiatasolla huomioon. Jatkotoimenpiteiden kannalta olisi keskeistä tietää, aiheutuuko vähäinen ulkoilu esimerkiksi reiteistä ja palveluista saatavan ennakkotiedon puutteesta, luontoalueiden hankalasta saavutettavuudesta, omaan liikkumis- ja toimimistapaan sopimattomista reiteistä ja palveluista, kuten retkeilyrakenteiden esteellisyydestä tai sopivien harrastusmahdollisuuksien puuttumisesta.

2.6 Lainsäädäntö

Invalidiliitto muistuttaa, että luonnon virkistyskäyttöön vaikuttavat luvussa 2.6 esiteltyjen lakien lisäksi myös mm. seuraavat lait:

- **Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)** velvoittaa huomioimaan, että vammaisuus, toimintakyky tai terveydentila eivät estä julkisten palveluiden, kuten lähivirkistysalueiden, kansallispuistojen ja muiden retkeilykohteiden esteetöntä käyttöä.
- **YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016)** velvoittaa Suomea edistämään esteettömyyttä ja vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen osallistumisen edellytyksiä yleisesti yhteiskunnassa ja harrastamisessa sekä virkistys- että vapaa-ajan toiminnoissa (art. 9 Esteettömyys ja saavutettavuus ja art. 30 Osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun). Tämä edellyttää vammaisten ihmisten pääsyä mm. luontokohteisiin ja luontopalveluiden käyttöä yhdenvertaisesti muiden kanssa.

3. Hyödyt

3.2 Talous ja työelämä

Invalidiliitto haluaa nostaa esiin kotimaiseen luontomatkailuun liittyvän, toistaiseksi vähäisesti hyödynnetyn kasvupotentiaalin koskien esteettömiä ja saavutettavia luontomatkailukohteita ja -palveluja. Arviolta 27

prosenttia Euroopan väestöstä tarvitsee esteettömiä ja saavutettavia matkailupalveluita. He muodostavat joukon, jolle luontoliikunnan esteettömyys ja saavutettavuus eivät ole vain mukava lisä, vaan osallistumisen edellytys. Heidän lisäksi on myös kasvava seniorimatkoilijoiden joukko ja esimerkiksi lapsiperheet, jotka hyötyvät, muiden ryhmien ohella, esteettömistä ja saavutettavista luontomatkailukohteista ja -palveluista. (Lähde <https://www.paralympia.fi/images/tiedostot/erapolku/erapolkuraportti.pdf>)

Kehittämällä esteettömiä ja saavutettavia luontomatkailukohteita ja -palveluja varmistetaan, että vammaiset henkilöt saavat, YK:n vammaissopimuksen artiklan 30 mukaisesti, palveluja virkistys-, matkailu-, vapaa-ajantoimintojen järjestäjiltä.

4. Tulevaisuuden näkymät

Strategialuonnoksen luvussa 4 ikääntyminen on nostettu vahvasti esiin ja siihen liittyen todetaan mm., että esteettömien palveluiden kysyntä tulee lisääntymään. Invalidiliitto haluaa muistuttaa, että vastuullisuus ja yhdenvertaisuus ovat jo nousseet keskeisiksi arvoiksi yhteiskunnassamme ja näiden asioiden huomioiminen tulee varmasti pysymään pinnalla myös jatkossa. Näin onkin tärkeää, että luonnossa liikkujien moninaisuus, kuten eri tavoin vammaiset ihmiset, huomioidaan tulevaisuudessa nykyistä paremmin. Tämä tarkoittaa esteettömien ja saavutettavien luontoreittien, -kohteiden ja -palvelujen lisäksi myös laajempaa asenteiden ja ajattelutavan muutosta.

5. Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä

5.4 Toimintalinjaukset

Alla Invalidiliiton kommentit strategiassa esitettyihin toimintalinjauksiin:

Jokamiehenoikeudet ja luonnossa liikkumisen ohjeistus

Sen lisäksi että varmistetaan jokamiehenoikeuksien toteutuminen yhdenvertaisesti kaikille, päivitetään jokamiehenoikeuksien määritelmä siten, että jokainen, jota oikeudet koskevat, voisi kokea kuuluvansa näiden oikeuksien piiriin.

Huolehditaan, että luonnossa liikkumisen ohjeistus on saavutettavaa ja monikanavaista sekä kotimaisille, että ulkomaisille luontomatkailijoille.

Luonnon läheisyys ja saavutettavuus

Jotta virkistyskäyttöön varattujen alueiden verkostoa voidaan ylläpitää ja kehittää asiakaslähtöisesti, tulee tunnistaa nykyisten ja potentiaalisten tulevien asiakasryhmien moninaisuus ja erilaiset tarpeet.

Rakennetuilla alueilla varmistetaan rakennusten ja piha-alueiden esteetön yhteys, sekä esteetön kulkuyhteys lähialueen puistoihin ja viheralueille.

Digitaalisuus

Invalidiliitto kannattaa toimenpide-ehdotusta kansallisen ulkoilutietopalvelun tuottamisesta, jotta nykyään hajallaan olevat reitti- ja kohdetiedot saataisiin koottua helpommin kaikkien saataville. Kansallisen ulkoilutietopalvelun tuottaminen on kannatettavaa myös siksi, että luontoreitit ja niistä viestiminen voivat ylittää alue- tai paikallishallinnollisia, kuten kunta- ja jatkossa hyvinvointialueiden rajoja.

Varmistetaan että ulkoilutietopalveluun kootut tiedot ovat saavutettavassa muodossa ja että saatavilla oleva tieto palvelee myös eri tavoin liikkuvia ja toimivia ulkoilijoita mm. kohteiden, reittien ja palvelujen esteettömyystietojen osalta.

Palvelujen parantaminen

Esteettömyyden edistäminen otetaan yhdeksi luontoreittien ja -palvelujen kehittämisen lähtökohdaksi. Uudet retkeilyrakenteet rakennetaan lähtökohtaisesti siten, että ne soveltuvat kaikille ja retkeilyrakenteiden kunnostuksen yhteydessä tarkastellaan mahdollisuutta kehittää rakenteiden esteettömyyttä. Jaetaan hyviä esteettömyyttä edistäviä käytäntöjä ja rakentamistapaohjeita eri luontotoimijoiden kesken esim. yhteisen tietopankin kautta.

Yhteistyö, verkostot

Invalidiliitto kannattaa luonnon virkistyskäytön koordinaatioelimen perustamista. YK:n vammaissopimuksen artikla 4.3 edellyttää osallistamaan ja neuvottelemaan vammaisten ihmisten ja heitä edustavien järjestöjen kanssa heitä koskevassa päätöksenteossa. Siten luonnon virkistyskäytön koordinaatioelimen perustamisessa ja kokoonpanossa tulee kiinnittää huomiota vammaisten ihmisten ja vammaisjärjestöjen osallistamiseen.

Tiedolla johtaminen, tutkimuksen painopisteet

Varmistetaan että tulevaisuissa ulkoilututkimuksissa otetaan huomioon sekä luonnossa liikkumisen että luonnossa liikkujien moninaisuus. Kyselyissä huomioidaan erilaiset tavat liikkua ja toimia luonnossa ja esimerkiksi kyselyjen vastausvaihtoehdoissa huomioidaan myös apuvälineiden käyttäjät, opas- ja avustajakoiran kanssa ulkoilevat sekä avustajan tai oppaan kanssa liikkuvat ja urheilevat.

Tutkitaan myös syitä, miksi jotkut ihmiset jäävät kokonaan luontoharrastusten ja ulkoilun ulkopuolelle ja kehitetään toimenpiteitä, joilla heitä voitaisiin kannustaa luonnon virkistyskäytön pariin.

Lainsäädäntö

Varmistetaan että luonnon virkistyskäytön yhdenvertaisuudesta huolehtiminen sisältyy jo olemassa olevaan lainsäädäntöön esimerkiksi luonnossa liikkumisen ja luonnossa liikkujien moninaisuuden osalta. Mikäli tässä havaitaan puutteita, tehdään tarvittavat toimenpiteet asian korjaamiseksi.

Opetus- ja nuorisotoiminta

Varmistetaan että opetus- ja nuorisotoiminnassa käytettävät virkistysalueet ovat yhdenvertaisesti kaikkien saavutettavissa ja käytettävissä. Huolehditaan myös, että virkistysalueilla toteutettava opetus on saavutettavaa kaikille osallistujille.

Osaaminen

Kehitetään eri luontotoimijoiden ymmärrystä ihmisten moninaisuudesta ja lisätään heidän osaamistansa etukäteen saatavilla olevan tiedon ja viestinnän saavutettavuudesta sekä luontoreittien, retkeilyrakenteiden ja -palvelujen esteettömyydestä.

6. Toimeenpano ja seuranta

6.2 Seuranta, mittarit ja indikaattorit

Valittujen mittareiden avulla voidaan seurata luonnon virkistyskäytön yhdenvertaisuuden kehittymistä mm. sen osalta ovatko tehdyt muutokset ja toimenpiteet lisänneet luonnon virkistyskäyttöä ja ulkoilumääriä niissä ryhmissä, joissa se on vielä nyt vähäistä.

Esteettömien luontoreittien lukumäärän seuranta voisi olla yksi mittari, jolla yhdenvertaisuuden kehittymistä voitaisiin myös seurata. Esteettömien luontoreittien lukumäärän rinnalle tarvitaan seurantadataa muista ulkoilu- ja retkeilyreiteistä, jotka on kartoitettu esteettömyyden ja saavutettavuuden osalta. Kartoitustiedon perusteella tehtyjen reittikuvausten avulla, retkeilijä voi arvioida soveltuuko retkikohde hänelle, ja miten hänen tulee varautua. Pärjääkö reitillä yksin, tavanomaisin apuvälinein vai tarvitseeko reitillä avustajaa tai luonnossa liikkumisen apuvälineitä? Reittikuvauksia tarvitaan, jotta eri tavoin liikkuvien ja toimivien retkeilijöiden yhdenvertaiset mahdollisuudet liikkua luonnossa lisääntyvät, tieto retkeilymahdollisuuksista leviää ja luonnossa viivytään pidempään.